

Проф. др Миодраг Мићовић

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

КОРПОРАТИВНО УПРАВЉАЊЕ У ЗЕМЉАМА РЕГИОНА

У раду су најпре изложени модели (једнодомни, дводомни и мешовити) корпоративног управљања у упоредном праву, а потом системска решења о појединачним питањима управљања која су усвојена у земљама региона, односно земљама бившег југословенског простора. На основу извршене анализе, уочава се да је у већини земаља региона (Србија, Хрватска, Словенија, Македонија) усвојен мешовити систем управљања. Овај систем се базира на принципу слободе уговарања и дејству, у ограниченој мери, императивних норми, чиме се оставља довољно простора привредним субјектима да сами одлуче о моделу управе. У сваком случају, тај систем мора да буде усклађен са персоналним и материјалним супстратом привредног друштва.

Кључне речи: Модел; Систем управљања; Управа; Директор; Надзорни одбор.

1. УВОД

Корпоративно управљање, као систем путем којег се управља и надзире друштво капитала, предмет је дуготрајних и многобројних расправа, истраживања која се спроводе на престижним универзитетима и институтима за корпоративно управљање.¹ У теорији, по правилу, истиче се да се проблем проналажења одговарајућег модела управљања друштвима капитала, који је првобитно уочен у периоду између два светска рата на простору Западне Европе и Северне Америке, поставио са појавом многочланих акционарских друштава. Међутим, често се заборавља да је ово питање било анализирано, а затим и правно уобличено у правилима која су садржана још у Трговачком закону за Краљевину Југославију из 1937. године. Тим

Миодраг Мићовић, mmicovic@jura.kg.ac.rs.

¹ О томе, вид. М. Васиљевић, „Развој регулативе управљања компанијама у упоредном праву и позитивно право Србије“, *Правни живот* 11/2010, 5.

поводом, у теорији је истицано да је тешко наћи организацију која би подједнако одговарала потребама друштва са великим и малим бројем чланова, са великим и са малим обимом послова, при чему треба водити рачуна да велика или мала главница, већи или мањи број чланова, није никакво апсолутно мерило за структуру органа друштва. Ипак, указивано је да би само друштва са малим бројем чланова, који би се могли у свакој прилици састајати ради вођења послова или вршења надзора (породична друштва), могла да послују без посебних надзорних органа. Дакле, сматрало се да су надзорни органи, у одређеној мери, ипак нужни, јер они врше надзор не само у интересу чланова, него и у интересу привредног друштва као привредне и социјалне јединице, поверилаца, запослених, али и саме привреде. С обзиром на то да су друштву потребни и управни и надзорни органи, однос међу њима треба да се заснива, уз одступања одређена законом, на принципу према коме – ко управља, не сме да надзире, а ко надзире, не сме да управља.² У складу са изнетим ставовима, дефинисана су следећа правила: друштво мора да има управу (ако има више од два члана, с тим што их не може бити више од 15, формира се управни одбор) и органе надзора, чији чланови не могу да учествују у раду управе; друштво, по својој вољи, може да има надзорни одбор или ревизијско поверенство, или и једно и друго; друштво са мање од 20 чланова и главницом мањом од 5.000.000 динара може, уместо напред наведених органа, контролу поверити удружењу за ревизију; друштво са главницом од 5.000.000 динара или више мора да има надзорни одбор; ако друштвени органи или удружење за ревизију не врше прописану контролу, регистарски суд може поставити посебне ревизоре; скупштина може да наређује и посебне ревизије.³ На основу наведеног, може се видети да су у Трговачком закону садржана правила којима је промовисан еластичан модел управљања, прилагодљив материјалном и персоналном супстрату друштва, при чему се само у једном случају, на императиван начин, прописује дводомни модел управљања.

Расправа о корпоративном управљању, како на теоријском тако и на законодавном плану, добија на значају нарочито у време великих криза и корпоративних скандала. Присутан је став да правилан приступ, односно избор система корпоративног управљања може да допринесе предупређењу економских криза, а ако до њих дође, безболнијем изласку из њих и смањењу штете за чланове друштва,

² О томе, вид. *Трговачки закон за Краљевину Југославију са образложењем Министарства правде* (ур. Д. Година), Београд 1937, 224–227.

³ *Ibid.*, 251.

инвеститоре, повериоце, запослене, државу.⁴ Такође, сматра се да адекватно уређење модела управљања може да допринесе остварењу још два циља: 1) самосталности у раду управе, неопходне ради ефикаснијег руковођења друштвом и постизања равнотеже интереса свих друштвених конституената, и 2) ефикасном надзору над радом управе, како би се спречиле злоупотребе њених овлашћења за задовољавање личних или партикуларних интереса.⁵ Овај циљ може да се постигне применом различитих инструмената и техника надзора рада управе, и то, с једне стране, јачањем мониторинга од стране скупштине друштва, и, с друге стране, контролом коју врше надзорни одбор, независни директори, интерни ревизори, независни спољни ревизори, експерти мањине.⁶

Поводом регулисања корпоративног управљања, постављају се бројна питања.⁷ На првом месту, то је питање колико ова регулатива треба да буде когентна (императивна), а колико диспозитивна. Значај ове регулативе за остварење напред наведених циљева, на први поглед, налаже потребу да се законом, на императиван начин, регулише питање модела корпоративног управљања. Међутим, у савременој регулативи доминирају диспозитивна решења која пружају слободу избора система управе. На другом месту је питање колико ова регулатива треба да буде хармонизована на нивоу ЕУ, а колико треба да остане на националном нивоу. Оно што је чињеница, то је да су до сада сви покушаји хармонизације остали без резултата, због чега није ни усвојена Пета компанијска директива ЕУ (предлагано је да: државе чланице могу да оптирају између једнодомне и дводомне структуре органа; у једнодомном моделу управа би се састојала од извршних и неизвршних чланова, чији би број био већи од броја извршних чланова; представници запослених би могли да узму учешће у органима управљања),⁸ да постоји потреба за континуираном адаптацијом ове регулативе, да дилема око једнодомне или дводомне структуре органа управљања није разрешена.

У овом чланку биће изложени модели корпоративног управљања и њихове карактеристике; усвојени модел у Републици Србији,⁹ уз

⁴ О томе, вид. М. Васиљевић, 6.

⁵ Д. Марковић-Бајаловић, „Хармонизација правила о управљању друштвима капитала“, *Правна ријеч* 28/2011, 730.

⁶ М. Васиљевић, *Корпоративно управљање – правни аспекти*, Београд 2007, 41.

⁷ О овоме, вид. М. Васиљевић, „Привреда и владавина права“, *Право и привреда* 4-6/2011, 23.

⁸ О томе, вид. Д. Марковић-Бајаловић, 732.

⁹ На основу правила која су део Закона о привредним друштвима – ЗПД, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11.

навођење који су модели прихваћени у земљама региона¹⁰ и разлике које постоје међу њима; поједина питања која су везана за статус органа, састав, начин рада, одлучивање и престанак мандата чланова органа управљања.

2. МОДЕЛИ УПРАВЕ У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

У основи, разликују се три модела корпоративног управљања, при чему се у теорији истиче да они у свом класичном, чистом виду, више не постоје.¹¹ То су два базна модела, једнодомни (англосаксонски) и дводомни (немачки) модел, и мешовити модел, који допушта слободу избора између наведених модела управе.

Једнодомни модел управљања друштвима капитала потиче из англосаксонског права. Према том моделу, функција управљања компанијом остварује се на индивидуалној или колективној основи, односно поверена је или директору, или управном одбору. Управни одбор чине извршни и неизвршни директори. Извршни директори су у радном односу, док су неизвршни директори за привредно друштво „везани“ по основу уговора о пружању услуга. Скупштина друштва бира чланове управног одбора. Надзорни одбор није обавезан орган¹² (контролну функцију врше спољни независни ревизори, као и интерни ревизори или специјални ревизори).¹³

Британски Закон о компанијама из 2006. године предвиђа да свака компанија мора имати једног директора, а отворене компаније најмање два директора.¹⁴ У пракси, у великим компанијама формира се колективни орган састављен од извршних и неизвршних директора – одбор директора. Неизвршни чланови одбора постављају и разрешавају извршне директоре, одређују износ или критеријуме утврђивања износа њихових накнада, надзиру испуњење постављених циљева и задатака у вођењу послова компаније, контролишу

¹⁰ Правила која су садржана у: Закону о привредним друштвима – ЗПДРС, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08 и 58/09; Закону о привредним друштвима – ЗПДФБиХ, *Сл. новине ФБиХ*, бр. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 88/08, 7/09 и 63/10; Закону о трговачким друштвима – ЗТДРХ, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 111/93, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09 и 152/11; Закону за трговските друштва – ЗТДРМ, *Сл. весник на Р. Македонија*, бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10 и 48/10; Закону о gospodarskih družbah – ЗГДРС, *Uradni list R. Slovenije*, бр. 65/09; Закону о привредним друштвима – ЗПДЦГ, *Сл. лист РЦГ*, бр. 6/02, 17/07, 80/08, 40/10, 73/10, 36/11 и 40/11.

¹¹ М. Васиљевић, (2007), 48.

¹² В. Holmstrom, S. N. Kaplan, “Corporate Governance And Merger Activity In The United States: Making Sense Of The 1980s And 1990s“, *Journal of Economic Perspectives*, 2001, Vol. 15 (2, Spring), 121–144, <http://www.nber.org/papers/w8220>, 10. мај 2012.

¹³ О овоме, вид. М. Васиљевић, (2007), 43.

¹⁴ Чл. 154–155 Закона о компанијама.

исправност финансијских извештаја и извештаја о раду које подносе извршни директори. Одвојеност функција извршних и неизвршних директора извршена је и институционално, правилом да исто лице не може истовремено обављати функцију председника одбора и главног извршног директора.

Двodomни систем управљања привредним друштвима карактерише постојање два одбора, а то су управни одбор (изузетно, у малим друштвима функцију управног одбора може да врши и једно лице) и надзорни одбор. Чланове надзорног одбора бира скупштина, а надзорни одбор бира и разрешава чланове управног одбора. И у овом систему, контролну функцију, поред надзорног одбора, врши и спољни независни ревизор, а може и унутрашњи и понекад специјални ревизор.¹⁵

Немачким Законом о акционарским друштвима из 1965. године постављене су основе двodomном моделу управљања. Овим законом, прописано је да је за оперативно вођење послова овлашћена управа. Она може да буде састављена од једног или више директора. Надзор над радом управе у надлежности је надзорног одбора који именује и разрешава управу, контролише њен рад, заступа друштво у односима према управи и одобрава послове веће вредности и послове у којима постоји сукоб интереса чланова управе са друштвом. Забраном истовременог обављања функције члана управе и функције члана надзорног одбора у истом друштву, или зависним друштвима, постигнута је институционална раздвојеност функција оперативног управљања и надзора. Специфичност прописаног модела управљања акционарским друштвима у немачком праву је увођење института партиципирања запослених у управљању друштвом. Наиме, одредбама Закона о саодлучивању из 1976. године прописано је да надзорни одбори акционарских друштава са више од две хиљаде запослених имају паран број чланова, чију половину чине представници запослених. За избор председника надзорног одбора и његовог заменика, потребна је квалификована већина. Али, ако се не изаберу у првом кругу гласања, у другом кругу гласања бирају се обичном већином гласова.¹⁶

На основу наведеног, може се уочити да се у суштини једnodомни и двodomни модел управљања разликују у погледу начина вршења надзорне функције. Док у једnodомној организацији управљања надзорну функцију врше неизвршни директори, као чланови одбора директора (чиме се спаја неспојиво, функција управљања, коју обављају извршни директори као чланови одбора директора, и функција контроле, коју врши неизвршни директори), у двodomној организацији

¹⁵ О овоме, вид. М. Васиљевић, (2007), 45.

¹⁶ Д. Марковић-Бајаловић, 732.

управљања надзорну функцију врши надзорни одбор, чиме се постиже раздвајање контроле од управљања. Предност вршења надзорне функције од стране неизвршних директора огледа се у томе што су неизвршним директорима непосредно доступне информације о раду одбора директора, с обзиром на то да су они чланови одбора директора. То омогућује ефикасније вршење надзорне функције, али и доводи у питање непристрасност неизвршних директора, који заједно са извршним директорима чине исти орган управљања.¹⁷ Обрнута је ситуација, у погледу предности и мана, када надзорну функцију врши надзорни одбор (отежан је приступ информацијама, али се обезбеђује непристрасност раздвајањем управне и надзорне функције).

Трећи, мешовити модел, као доминантно решење¹⁸ савремене регулативе, представља у основи мешавину првог и другог модела. Право избора између једнодомног и дводомног модела управљања омогућено је, на пример, у Италији, Аргентини, Аустралији, Данској, Грузији, Холандији, Јапану, Луксембургу, Португалији, Швајцарској, Француској, Турској.¹⁹ На овај начин, омогућавањем привредним друштвима да се одреде за један од два концепта управљања, принцип слободе уговарања постаје врховни принцип који се примењује не само у уговорној, већ и у статусној привредној сфери, барем када се ради о друштвима затвореног типа.²⁰

3. СИСТЕМСКА И РЕШЕЊА О ПОЈЕДИНИМ ПИТАЊИМА УПРАВЉАЊА КОЈА СУ УСВОЈЕНА У ЗЕМЉАМА РЕГИОНА

А) У погледу избора система корпоративног управљања, земље региона се у основи опредељују за мешовити, модел избора, систем управе (Србија, Хрватска, Словенија, Македонија), где се структура органа управе једним, мањим делом, одређује на императиван начин законским правилима, а другим, већим делом, правилима привредног друштва, у границама постављеним законом. Двodomни модел, уз одређена одступања, усваја ЗПДФБиХ, једнодомни модел усваја Република Црна Гора, а нешто између једнодомног и дводомног модела управљања, са тежиштем на првонаведени, усваја Република Српска.

¹⁷ Д. Марковић Бајаловић, „Управна и надзорна функција у отвореном акционарском друштву“, *Право и привреда* 5-8/2005, 190.

¹⁸ Т. Јевремовић Петровић, „Структура органа у европским формама друштава“, *Право и привреда* 4-6/2010, 99.

¹⁹ О томе, вид. М. Васиљевић, „Општи (филозофскоправни) поглед на развој инструмената управљања компанијама у упоредном праву и пракси“, *Правна ријеч* 28/2011, 518.

²⁰ О томе, вид. М. Васиљевић, „Закони и привреда“, *Право и привреда* 4-6/2012, 14.

Према ЗПД, ако се ДОО определи за једнодомно управљање, има једног или више директора (чл. 198, ст. 2), а ако се определи за дводомно управљање, његови органи су један или више директора и надзорни одбор (чл. 198, ст. 3).²¹ Акционарско друштво у коме постоји једнодомно управљање има једног или више директора, односно одбор директора (чл. 326, ст. 2), а акционарско друштво које се определило за дводомно управљање има надзорни одбор и један или више извршних директора, односно извршни одбор (чл. 326, ст. 3).²² Јавно акционарско друштво²³ које се определило за једнодомну организацију управљања има одбор директора, а оно у коме постоји дводомно управљање има надзорни одбор и извршни одбор. У ЗТДРХ, одређује се да акционарско друштво има управу, коју чине један или више директора, и надзорни одбор, а ако је тако одређено статутом, уместо управе и надзорног одбора има управни одбор (чл. 272.а). Када се ради о ДОО, оно има управу, а може да има и надзорни одбор, ако је тако одређено друштвеним уговором (чл. 434, ст. 1). Императивном нормом прописује се да друштво мора да има надзорни одбор: 1) ако је просечан број запослених у години већи од 200; 2) ако је то за друштво које обавља одређену делатност прописано посебним законом; 3) ако је темељни капитал друштва већи од 600.000,00 куна и оно има више од 50 чланова; 4) ако друштво јединствено воде деоничка друштва или друштва с ограниченом одговорношћу која морају имати надзорни одбор или суделују у њима с непосредним уделом с више од 50 % у темељном капиталу, а у оба случаја је број запослених у некоме од друштава или у свим друштвима заједно у просеку већи од 200; 5) ако је друштво комплементар у командитном друштву, а просечан број запослених у друштву и у командитном друштву је заједно већи од 200 (чл. 434, ст. 2).

У Федерацији БиХ, усвојен је дводомни модел управљања, према коме акционарско друштво има управу (управу деоничког друштва чини директор, или директор и један или више извршних директора) и надзорни одбор, с тим што ДОО поред управе може да има и надзорни одбор, ако је тако одређено статутом и друштвеним

²¹ На исти начин, питање структуре органа у ДОО регулисано је у ЗТДРМ (чл. 231 и 244) и ЗГДРС (чл. 514 и 515).

²² Слично ЗПД, у ЗТДРМ се одређује да у случају једнодомног модела друштво има одбор директора, а у случају дводомног модела друштво има управни одбор или управитеља и надзорни одбор (чл. 342). Према ЗГДРС, друштво бира између једнодомног система управљања с управним одбором, и дводомног система с управом и надзорним одбором (чл. 253).

²³ Јавно акционарско друштво је акционарско друштво чије се акције котирају на берзи.

уговором. Ипак, друштво мора да има надзорни одбор ако има више од десет чланова, или ако има најмање два члана и основни капитал у износу већем од 1.000.000 КМ (чл. 348 ЗПДБХ).

Једнодомни систем управљања усвојен је у Републици Црној Гори (акционарско друштво има одбор директора, чије одлуке извршава извршни директор и секретар друштва, а ДОО има извршног директора, а може да има и одбор директора, ако је тако одређено статутом – чл. 34 и 73).

У Републици Српској,²⁴ усвојен је једнодомни модел управљања са благом варијантом дводомног система. Друштва са ограниченом одговорношћу и затворена акционарска друштва овлашћена су да изаберу да ли ће имати инокосни или колективни орган управљања, директора или управни одбор, с тим што могу да имају и извршни одбор, док отворена акционарска друштва морају да имају управни (већину чланова управног одбора друштва чије су акције котирају на берзи обавезно чине неизвршни чланови, од којих су најмање два независна члана – чл. 301 ЗПДРС) и извршни одбор. Осим наведених органа, ДОО и акционарско друштво могу, а отворено акционарско друштво чије су акције котирају на берзанском тржишту мора да има интерног ревизора и одбор за ревизију.

Б) Поводом појединачних решења која су везана за органе друштва, њихов састав, рад и одлучивање, од значаја је следеће:

1. Функцију управљања у друштвима капитала обављају директор(и) или одређени колективни органи, одбор директора (управни одбор)²⁵ и извршни одбор. Кома ће бити поверено управљање, зависи од форме привредног друштва, изабраног

²⁴ Правила у ЗПДРС, у највећем делу поклапају се са правилима која су садржана у раније важећем Закону о привредним друштвима, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 125/04.

²⁵ Према ЗТДРХ, скупштина именује управни одбор који се састоји од најмање три члана, од којих је један представник радника, ако је одређено да у надзорном одбору мора да буде представник радника. У погледу максималног броја чланова управног одбора, примењује се правило које важи за избор чланова надзорног одбора (чл. 254). Чланови се именују на период који може да траје највише шест година и могу поново да се именују (чл. 272.ц). Правила о опозиву чланова надзорног одбора, примењују се и на опозив чланова управног одбора (чл. 272е).

У ЗТДРМ је одређено: да управни и надзорни одбор имају најмање три, а највише 11 чланова; да мандат чланова управе и надзорног одбора може да траје најдуже шест година (чл. 345, ст. 1). Са или без образложења опозив извршних директора врши одбор директора, а надзорни одбор његове чланове, односно чланове управног одбора (чл. 363).

концепта управљања, воље чланова друштва, висине основног капитала.²⁶

Према ЗПД, у акционарском друштву, број директора се одређује статутом, с тим што ако их је три или више, у једнодомној организацији управљања они чине одбор директора друштва.²⁷ Одбор се састоји од извршних и неизвршних директора (за разлику од извршних, они не могу да буду запослени у друштву).²⁸ Извршни директори воде послове акционарског друштва и законски су заступници акционарског друштва, осим ако је статутом одређено да само поједини извршни директори заступају друштво (чл. 388, ст. 1). Неизвршни директори надзиру рад извршних директора, предлажу пословну стратегију акционарског друштва и надзиру њено извршавање (чл. 390, ст. 1). Неизвршни директори требало би да спрече злоупотребе положаја од стране извршних директора, односно остваривање њихових личних интереса уместо интереса акционара и акционарског друштва. Услед тих злоупотреба, у пракси је долазило до стечаја многих привредних друштава, па се спречавање неодговорног понашања извршних директора сматра једним од основних задатака савременог корпоративног управљања.²⁹

Ако акционарско друштво има мање од три директора, сваки директор је извршни директор. Јавно акционарско друштво мора да има неизвршне директоре, чији број мора да буде већи од броја извршних директора (чл. 387, ст. 3), при чему је најмање један од неизвршних директора истовремено и независан од друштва. Независни директор³⁰ је лице које није, непосредно или посредно преко повезаних лица, у пословном, власничком, радноправном, породичном,

²⁶ У друштву чија је основна главница мања од 150.000 евра, уместо управног одбора може да буде изабран управитељ, са правима и обавезама које има и управни одбор (чл. 374, ст. 2 ЗТДРМ).

²⁷ ДОО нема одбор директора. Ако оснивачким актом или одлуком скупштине није одређен број директора, друштво има једног директора – чл. 218, ст. 3.

²⁸ Према ЗПДЦГ, извршни директор не може да буде члан одбора директора, осим у случају једночланих акционарских друштава (чл. 23, ст. 1, тач. 3), чиме се постиже јасно раздвајање контролне функције и функције вођења послова, коју има одбор директора, од функције текућег пословођења, која припада извршном директору. С друге стране, извршни директор није ништа друго него оперативни и помоћни орган одбора директора, чије одлуке спроводи и налоге извршава, који има право да га именује и разреши (чл. 46).

²⁹ П. Дедетић, „Извршни директори у систему корпоративног управљања“, *Правни живот* 12/2008, 135.

³⁰ Ако одбор директора има до четири неизвршна члана, најмање један мора да буде независан члан, а ако их је више од четири, најмање једна четвртина неизвршних чланова морају да буду независни чланови (чл. 367, ст. 5 ЗТДРМ). Исто правило примењује се и на надзорни одбор (чл. 378, ст. 3).

ни другом правном односу са акционарским друштвом, његовим контролним акционаром и извршним директорима, услед чега би био онемогућен да због сукоба интереса буде независан.³¹

Ако је организација управљања једнодомна, директоре именује скупштина,³² на мандатни период који не може да буде дужи од четири године³³ (по истеку мандата могу да буду поново именовани). Кандидата за директора може да предложи: директор, односно одбор директора; комисија за именовање, ако постоји; акционари који имају право на предлагање дневног реда скупштине (акционари који поседују најмање 5 % акција са правом гласа). У јавном акционарском друштву, кандидата за директора не могу да предложе директор, односно одбор директора (чл. 384).

Акционарско друштво у коме постоји дводомна организација управљања (чл. 417) има једног или више извршних директора и надзорни одбор. Број извршних директора одређује се статутом. Ако акционарско друштво има три или више извршних директора, они образују посебан колективни орган, специфичан за дводомну организацију управљања – извршни одбор. Јавно акционарско друштво има најмање три извршна директора, што значи да је извршни одбор обавезан орган јавног акционарског друштва. Директоре именује надзорни одбор. Кандидата за извршног директора предлага комисија за именовање, а ако она није формирана, кандидата може предложити сваки члан надзорног одбора (чл. 420).

Законом о привредним друштвима прописан је само један тзв. Позитиван услов за обављање дужности директора акционарског друштва, а то је пословна способност. Поред тога, постоје и три тзв. негативна услова, тј. ограничења за обављање ове дужности, тако да директор не може бити лице: које је директор или члан привредног друштва у више од пет привредних друштава; које је осуђено за кривично дело против привреде, током периода од пет година, рачунајући од дана правноснажности пресуде, с тим да се у тај период не урачунава време проведено на издржавању казне затвора; коме је изречена мера безбедности забране обављања делатности која представља претежну делатност привредног друштва, за време док

³¹ М. Васиљевић, (2007), 98.

³² У ЗТДРХ одређено је да извршне директоре именује и опозива управни одбор, као и да њихов мандатни период може да траје најдуже шест година. Чланови управног одбора могу бити именовани за извршне директоре, али само под условом да већину чланова управног одбора чине неизвршни директори (чл. 272л).

³³ У ДОО, ако оснивачким актом или одлуком скупштине друштва није другачије одређено, сматра се да мандат директора није ограничен – чл. 219, ст. 4.

траје та забрана. Наведене одредбе примењују се независно од тога за који концепт организације управљања су се акционари определили.

Једно од питања које се поставља у вези са саставом одбора директора, јесте и питање да ли правно лице може бити директор привредног друштва. Законом о привредним друштвима није дат непосредан одговор на то питање. С обзиром на то да не постоји изричита забрана да правно лице буде директор привредног друштва, али и с обзиром на одредбу чл. 31, ст. 2 ЗПД, према којој законски заступник привредног друштва може бити физичко лице или привредно друштво регистровано у Републици Србији, чини се да је оправдан закључак да директор привредног друштва може бити и правно лице.³⁴

2. Надзорни одбор је орган управљања који постоји у друштвима капитала која су се определила за дводомну организацију управљања. То је орган управљања који поред контролних овлашћења врши и одређене управљачке послове,³⁵ као што су именовање чланова управе,³⁶ одређивање пословне политике, сазивање скупштине, давање пуномоћја за заступање друштва у спору са директором.³⁷

Надзорни одбор је колегијални орган. Према одредбама ЗПД, надзорни одбор има најмање три члана, док максималан број чланова надзорног одбора законом није одређен.³⁸ Број чланова надзорног одбора одређује се статутом акционарског друштва, односно оснивачким актом ДОО. Тај број мора бити непаран (чл. 433, ст. 2).

³⁴ ЗТДРМ је садржао изричиту одредбу којом је дозвољавано да правно лице може да буде члан надзорног одбора или да буде неизвршни директор, али је та могућност, изменама које су извршене 2007. године, укинута (чл. 343, ст. 2).

³⁵ Према чл. 275, ст. 3 ЗПДФБиХ, поступак избора, именовања и разрешења управе утврђује се статутом, из чега произилази да се именовање и разрешење управе може поверити скупштини упркос дводомном моделу управљања, што повлачи питање како надзорни одбор може да надзире рад управе (чл. 269), ако није надлежан за њено именовање и разрешење. О томе, вид. М. Диздар, „Закон о привредним друштвима ФБиХ: потреба и правац за нови искорак“, *Убрзане реформе у функцији одрживог развоја*, Неум 2011, 512.

³⁶ За разлику од ЗПД, према коме извршни директор може да буде разрешен и без навођења разлога (чл. 245, ст. 3), у ЗТДРХ одређује се да се чланови управе могу разрешити само ако за то постоји важан разлог, као што је груба повреда дужности, неспособност за уредно обављање послова друштва или изгласавање неповерења у главној скупштини друштва (чл. 244, ст. 2). Слично је уређено у ЗГДРС (чл. 268).

³⁷ Д. Вујисић, „Структура органа привредних друштава“, *Право и привреда* 5-8/2005, 218.

³⁸ У ЗТДРХ, највећи број чланова одређује се у зависности од висине основног капитала. Тако, друштво са капиталом до 12.000.000 куна може имати највише девет чланова, до 80.000.000 куна 15 чланова, а друштво са капиталом преко 80.000.000 може имати највише 21 члана (чл. 254, ст. 1).

Чланови одбора не могу да буду извршни директори, прокуристи друштва и лица запослена у друштву.³⁹ Најмање један члан надзорног одбора јавног акционарског друштва мора бити независан од друштва (чл. 437).

Чланове надзорног одбора именује скупштина.⁴⁰ Кандидата за члана надзорног одбора акционарског друштва може предложити: надзорни одбор; комисија за именовање, ако постоји; акционари који имају право на предлагање дневног реда скупштине (акционари који поседују најмање 5 % акција са правом гласа) – чл. 434, ст. 2 ЗПД.

4. ЗАКЉУЧАК

Мешовити систем управљања, као доминантно решење савремене регулативе (прихваћен у Србији, Хрватској, Словенији, Македонији), који се базира на принципу слободе уговарања и дејству, у ограниченој мери, императивних норми, омогућује да се – превазиђу

³⁹ У ЗТДРХ, одређује се да члан надзорног одбора не може да буде: члан управе друштва; члан надзорног, односно управног одбора у десет друштава; члан управе, односно извршни директор друштва које је зависно у односу на деоничко друштво; члан управе, односно извршни директор другог друштва капитала у чијем се надзорном, односно управном одбору налази члан управе, односно извршни директор друштва; особа која је кажњена за злоупотребе у поступку стечаја, погодовања поверилаца или повреде обавезе вођења трговачких и пословних књига и то за време од пет година по правоснажности пресуде; лице коме је изречена мера безбедности забране обављања делатности која представља претежну делатност привредног друштва, за време док траје та забрана – чл. 255, ст. 2. У ЗПДФБиХ, одређује се, између осталог, да то не може бити лице којем је пресудом суда забрањено обављање активности у надлежности надзорног одбора и које је старије од 65 година на дан именовања (чл. 260). У ЗТДРМ, прописује се да члан надзорног одбора не може да буде: директор или лице које је запослено у друштву; супружник или лице које је у родбинским везама са директором до трећег степена сродства; лица којима је забрањено вршење ревизијских послова, лице које је члан надзорног одбора у пет акционарских или друштава са ограниченом одговорношћу (чл. 246, ст. 3).

⁴⁰ Скупштина може да разреши члана надзорног одбора и пре истека мандата, без навођења разлога. Према ЗТДРХ, одлука о разрешењу доноси се трочетвртинском већином од датих гласова, с тим што се статутом може одредити и већа већина, а може се захтевати и испуњење додатних претпоставки. До искључења члана надзорног одбора може да дође и у судском поступку, ако за то постоји важан разлог, а на основу захтева надзорног одбора или акционара који имају акције на које отпада најмање једна десетина капитала друштва или најмање 8.000.000 куна (чл. 259 и 260). У ЗПДФБиХ, одређује се да скупштина може да изврши разрешење када: 1) надзорни одбор или његов члан изгуби поверење деоничара, 2) скупштина одбије да усвоји годишњи извештај друштва, који укључује финансијски извештај и извештај ревизора, надзорног одбора и одбора за ревизију, 3) скупштина утврди одговорност председника и чланова надзорног одбора за штету коју је претрпело деоничко друштво, 4) у другим случајевима утврђеним статутом деоничког друштва (чл. 259, ст. 4).

спекулације о томе који је систем управљања бољи; помире јавни интерес за отклањањем ризика у пословању, и приватни интерес за ефикасним и економичним управљањем; остави довољно простора привредним субјектима да сами одлуче о моделу управе.

Систем управљања не може да буде исти за сва друштва капитала и не треба да зависи од њихове правне форме (да ли се ради о ДОО или о акционарском друштву), већ пре свега од њиховог персоналног (броја чланова, запослених) и материјалног (висине основног капитала и начина његовог прикупљања) супстрата. Овај општи став конкретизован је кроз појединачна решења која су усвојена у неким законодавствима (Република Хрватска и Македонија, Федерација БиХ), а којима се одређује да у зависности од висине основног капитала, броја запослених и чланова, друштво може или мора да има надзорни одбор, управни одбор или управитеља, при чему је висина капитала од значаја и за одређење максималног броја чланова које могу имати поједини органи.

Разрешење (опозив) органа друштва врши се без (Република Србија), или са образложењем (Република Хрватска, Словенија). Ако је прихватљиво да се разрешење чланова одбора директора или извршних директора врши без образложења, тешко да се такво решење може прихватити када се ради о независним директорима или члановима надзорног одбора. Разрешењем без основа, руши се њихова независност и могућност да остваре улогу коју имају.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Васиљевић, Мирко, „Закони и привреда“, *Право и привреда* 4-6/2012;
2. Васиљевић, Мирко, „Општи (филозофскоправни) поглед на развој инструмената управљања компанијама у упоредном праву и пракси“, *Правна ријеч* 28/2011;
3. Васиљевић, Мирко, „Привреда и владавина права“, *Право и привреда* 4-6/2011;
4. Васиљевић, Мирко, „Развој регулативе управљања компанијама у упоредном праву и позитивно право Србије“, *Правни живот* 11/2010;
5. Васиљевић, Мирко, *Корпоративно управљање – правни аспекти*, Београд 2007;
6. Вујисић, Драган, „Структура органа привредних друштава“, *Право и привреда* 5-8/2005;

7. Дедеић, Предраг, „Извршни директори у систему корпоративног управљања“, *Правни живот* 12/2008;
8. Диздар, М., „Закон о привредним друштвима ФБиХ: потреба и правац за нови искорак“, *Убрзане реформе у функцији одрживог развоја*, Неум 2011;
9. Јевремовић Петровић, Татјана, „Структура органа у европским формама друштава“, *Право и привреда* 4-6/2010;
10. Марковић-Бајаловић, Дијана, „Управна и надзорна функција у отвореном акционарском друштву“, *Право и привреда* 5-8/2005;
11. Марковић-Бајаловић, Дијана, „Хармонизација правила о управљању друштвима капитала“, *Правна ријеч* 28/2011;
12. *Трговачки закон за Краљевину Југославију са образложењем Министарства правде* (ур. Д. Година), Београд 1937;
13. Holmstrom, Bengt, Kaplan, Steven N., “Corporate Governance And Merger Activity In The United States: Making Sense Of The 1980s And 1990s“, *Journal of Economic Perspectives* 2001, Vol. 15 (2, Spring), <http://www.nber.org/papers/w8220>.

Правни прописи

1. Закон о привредним друштвима, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11;
2. Закон о привредним друштвима, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08 и 58/09;
3. Закон о привредним друштвима, *Сл. новине ФБиХ*, бр. 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07, 84/08, 88/08, 7/09 и 63/10;
4. *Zakon o trgovačkim društvima*, *Nar. novine R. Hrvatske*, br. 111/93, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09 и 152/11;
5. Закон за трговските друштва, *Сл. весник на Р. Македонија*, бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10 и 48/10;
6. *Zakon o gospodarskih družbah*, *Uradni list R. Slovenije*, br. 65/09;
7. Закон о привредним друштвима, *Сл. лист РЦГ*, бр. 6/02, 17/07, 80/08, 40/10, 73/10, 36/11 и 40/11;
8. Закон о привредним друштвима, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 125/04.

Professor Miodrag Mićović, LL.D.

Faculty of Law,
University of Kragujevac

CORPORATE GOVERNANCE IN THE REGION

Summary

This paper analyzes the models of (one-tier, two-tier and mixed) governance in comparative law, but also the systematic and individual solutions for management issues that have been adopted in the region, i.e. in the countries of the former Yugoslavia. Based on the analysis, it is evident that in most countries of the region (Serbia, Croatia, Slovenia, Macedonia) a mixed system of governance is adopted. The system is based on the principle of freedom of contract and effect of the peremptory norms to a certain extent, which leaves enough space for the companies to decide on the model of governance. In any case, the system must comply with the material and personal substrate of the company.

Key words: *Model; System of management; Administration; Director; Supervisory Board.*